

NEKROLÓG - OBITUARY

DR. KALICZ NÁNDOR
(1928. március 6.–2017. április 15.)

2017. április 15-én súlyos betegség után életének 90. évében elhunyt Kalicz Nándor, a történelemtudományok doktora, a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézetének nyugalmazott tudományos főmunkatársa, a hazai és nemzetközi őskorkutatás kiemelkedő alakja.

Igen nagy megtiszteltetés volt számomra, mégis szívszorító érzés fogott el, amikor megkaptam a felkérést, hogy készítsek megemlékezést Kalicz Nándorról, sokunk szeretett Nándi bácsijáról, aki amellet, hogy a magyar őskorkutatás igen nagy hatású, emblemikus képviselője volt, emberileg is igen közel álló személyiségként él sokunkban. E rövid megemlékezés keretei között szinte lehetetlen feladatnak tűnik szerzteágazó életművének teljes áttekintése, egyéniségének méltatása, a vele kapcsolatos emlékek felidézése.

Kalicz Nándor 1928. március 6-án egy kicsiny Heves megyei faluban, Tarnabodon született földműves szülők harmadik gyermekeként. A környék lelőhelyekben való gazdagsága már igen korán felkeltette érdeklődését, és meghatározta elhivatottságát a régészet iránt. Szülőföldje nemcsak életpályájára, hanem egyéniségének alakulására is igen nagy hatással volt. Az a természetes közeg, amelyben nevelkedett, formálta személyiségét, alakította emberi kapcsolataiban mindenkor megnyilvánuló közvetlenségét és egész életét jellemző erkölcsi tartását is. Az egy-

szerűségében kemény szülőföld szívós kitartásra nevelte, ami soha nem tűnő kíváncsisággal párosulva folyamatos belső meghajtóvá vált a régészettudomány iránt elkötelezett pályáján.

Gimnáziumi tanulmányait rokonai támogatásával Miskolcon végezhetette, ahol 1947-ben érettségizett. Ezt követően, talán családi okból, először másfél évig az Agrártudományi Egyetem diákja volt. Miután egy betegség véget vetett mezőgazdasági tanulmányainak, érdeklődése végleg a régészet felé fordult, és az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának muzeológia (régészet–muzeológia) szakára jelentkezett. Egyetemi tanulmányait 1950-ben kezdte meg, majd 1955-ben szerzett diplomát kitűnő eredménnyel. Tehetsége, szakmai rátermettsége már pályája elején megmutatkozott; a Tiszazugra koncentráló, alapvetően terepbejárás eredményekre épülő szakdolgozata úttörő jelentőségűnek számított. Gyakornoki évét a Magyar Nemzeti Múzeumban töltötte; aztán tudását és tapasztalatait 1955–1957 között a nyíregyházi Jósza András Múzeum, majd 1957-től 1958-ig a miskolci Herman Ottó Múzeum munkatársaként kamatoztatta. Szabolcs-Szatmár és Borsod-Abaúj-Zemplén megye régészeti feladatait ellátva – kisebb-nagyobb leletmentésekkel is – feltérképezte az addig fehér foltnak tűnő területek újkőkori, rézkori és bronzkori kultúráit. E tevékenysége során nagy területeken végzett terep-

bejárást, már ekkor számos jelentős lelőhellyel gazdagítva a régészettudomány adatbázisát.

Kiemelkedő eredményeinek köszönhetően igen korán, 1958 és 1961 között lett Banner János ösztöndíjas aspiránsa a budapesti ELTE Ősrégészeti Tanszékén, ahol bekapcsolódott az oktatás mindennapjaiba is. Egyetemi doktori fokozatot 1961-ben szerzett, majd 1962-ben az „Északkelet-Magyarország kora bronzkora és kapcsolatai” című disszertációjával elnyerte a történettudományok kandidátusa címet is.

Kalicz Nándor már egyetemi évei alatt külső munkatársa lett a Magyar Tudományos Akadémia megalakuló Régészeti Kutató Csoportjának, majd 1961-től már hivatalosan is a Régészeti Intézethez kapcsolódott, ahol 1971-től tudományos főmunkatárs, 1975-től pedig az őskori osztály vezetője lett. Kezdetől fogva az Intézet meghatározó személyiségnek számított, amelynek hosszú ideig, egészen 1990-ig aktív tagjaként munkálkodott annak ellenére, hogy 1988-tól már nyugdíjas éveit töltötte. Hivatásától nyugdíjas-ként sem vonult vissza, életének utolsó pillanatáig ápolta kapcsolatait, és még betegen is töretlen elhivatottsággal dolgozott. Közeli lakhelyéről ekkor is gyakorta sétált fel az Intézet Üri utcai épületébe, hogy áttekintse a friss szakirodalmat, és munkájukat követve termékeny beszélgetésekre kerítsen sort egykori és újdonsült kollégáival.

Bár hivatalos munkahelye 1961-től az MTA Régészeti Intézete lett, Kalicz Nándor mély elhivatottságot érzett a régészek képzése iránt. Szerteágazó anyagismeretével, széles körű olvasottságával, kitűnő terepi gyakorlatával mindvégig kész volt segíteni a hozzá fordulókat. Pályafutása során hallgatók és kollégák serege kereste fel szakdolgozati vagy doktori témákkal kapcsolatban is. Évtizedeken át szinte a végsőig gondoskodott a régészettudomány egymást követő generációinak tudományos életpályájáról, így az ELTE Régészettudományi Intézetéhez is kapcsolódva döntő szerepe volt a doktori hallgatók képzésében.

Kalicz Nándor szakmai érdeklődése és tudományos tevékenysége kezdetben a bronzkor kutatására irányult, majd később figyelme a neolitikum és a rézkor felé fordult, ezek végül munkásságának fő irányvonalai lettek. Legelső, 1963-ban megjelent önálló könyvében az Ózd-centeri antropomorf urnák kapcsán összegzést készített a késő rézkori Baden-kultúra kulturális és kronológiai kapcsolatairól Trójával, s ez a munka igen korán az európai őstörténet felfedezőinek nagyjai közé emelte. Ezt követte az ÉK-Magyarország kora bronzkori leletanyagát rendszerbe foglaló, még ma is sok szempontból alapvető forrást je-

lentő nagy önálló munkája, ami 1968-ban jelent meg.

Az MTA Régészeti Intézetének munkatársaként Kalicz Nándor már a kezdetektől részt vett a Magyarország régészeti lelőhelyeit feltérképező és tudományosan értékelő Magyarország Régészeti Topográfiája program szervezésében, módszertani megalapozásában, gyakorlati megvalósításában és a két első iránymutató veszprémi kötet megalkotásában is. Ennek kapcsán a topográfiai munkák mellett kisebb ásatásokkal a Dunántúlra is kiterjesztette tevékenységét, ettől kezdve e térség őstörténetének, elsősorban neolitikumának és rézkorának kutatása is tudományos érdeklődésének szerves részévé vált. Egyebek mellett e munkálatokhoz kapcsolódva tette meg az első lépéseket az addig fehér foltnak számító dunántúli rézkor első felének kutatásában, amelynek kérdésköre mindvégig foglalkoztatta.

Széles körű szakmai érdeklődése mellett Kalicz Nándor tudományos tevékenysége az 1970-es évektől már alapvetően a neolitikum kutatása felé fordult. Bizonyosság erre a következő, 1970-ben megjelent, majd több kiadást is megért önálló könyve, amelyben a rézkor mellett a neolitikum idejének szintézisét készítette el. Ez a munka számos idegen nyelvre lefordítva igen széles körben tette híressé szerzőjét, nevét a köztudatban egybeforrasztva az „Agyagistenek”-kel. A kezdeti lépéseket nagy volumenű feldolgozások követték a neolitikum tárgyköréből, amelyek ma is alapvető forrásként szolgálnak a kutatások számára. Az alföldi vonaldíszes kerámia napjainkig is egyedülálló monográfiája 1977-ben társszerzővel látott napvilágot. Utóbb kiemelt jelentőségű önálló munkája a dunántúli vonaldíszes kerámia kutatásának eredményeit összefoglaló és szintetizáló, „A termelőgazdálkodás kezdetei a Dunántúlon I-II.” című disszertációja volt, amivel 1989-ben elnyerte a Magyar Tudományos Akadémia Doktora címet. Néhány évvel később, 1990-ben a délkelet-európai kulturális fejlődés szerves részét képező kora neolitikus Starčevo-kultúra dunántúli leletanyagának szisztematikus áttekintését, értékelését is közreadta. Kalicz Nándor szinte mindenre kiterjedő tudományos tevékenységében, mindezek mellett, a késő neolitikus Lengyel-kultúra és az aszódi település több évtizedes kutatása jelentette azt a folyamatosan vissza-visszatérő izgalmas és kimeríthetetlennek tűnő feladatot, amelynek összefoglalásán – végül már munkatársakkal – még betegen is dolgozott.

Korai nyugdíjazása mellett Kalicz Nándor életében felesége elvesztése jelentette a legnagyobb

megrázkódtatást. Schreiber Rózsa hosszú évtizedeken keresztül egészen haláláig nemcsak leghűségesebb barátja és társa volt, hanem munkatársa és társszerzője is. Harmonikus kapcsolatuk melegséget és követendő életpéldát sugárzott sok ember számára a legnehezebb időszakokban is. Schreiber Rózsa mélységes együttérzéssel ápolta hosszú betegségében, elvesztése feletti fájaldalmát csak a régészet iránt érzett szeretete és töretlen érdeklődése enyhítette. Ebben a nehéz időszakban kedves és segítőkész személyisége tanítványok, kollégák és barátok egész sorát vonzotta magához. A látogatások során együtt töltött szakmai és személyes beszélgetések új energiával töltötték fel, így felesége halálát követően még tizenhat esztendeig velünk maradhatott, és tovább dolgozhatott. Egyre több olyan régészeti team munkájába kapcsolódott be, amelyek a neolitikum minden időszakát felölelik. A Dunántúlon tanácsadóként több jelentős feltáráson is részt vett, ezek eredményeit társszerzőkkel számos publikációban is közzétette. Munkatársaival tudatosan törekedtek arra, hogy a régebbi ásatások eredményei is közkinccsé válhassanak, így jelenhettek meg könyvek a mezőkövesd-mocsolyási és a berettyóújfalú-herpályi ásatásokról. Fiatal munkatársakkal összefogva újult erővel fogott neki Aszód késő neolitikus lelőhelyének interdiszciplináris feldolgozásához, amelynek monográfiája egyre súlyosbodó betegsége miatt már csak torzó maradhatott.

Kalicz Nándor szerény emberként nem vágyott kitüntetésekre, elismerő oklevelekre, mégis igen nagy megtiszteltetésként érte, amikor a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat Kuzsinszky Bálint- és Rómer Flóris-emlék-éremmel tüntette ki. Munkásságát 2003-ban Forster Gyula-díjjal is elismerték, majd 2007-ben az MTA doktorainak adományozható legrangosabb kitüntetéssel, az Eötvös József Koszorúval tisztelte meg a Magyar Tudományos Akadémia. Különös örömmel töltötte el, hogy még megélhette és az ELTE dísztermében ünnepi keretek között átvehette a gyémántdiplomáját is.

Tudományos életrajzának itt röviden kiragadott darabjai csupán néhány kiválasztott állomását villantják fel Kalicz Nándor nagy formátumú és szerteágazó életművének, amit több mint 250 publikáció fémjelez. Nehéz lenne felsorolni a számtalan nemzetközi konferenciát és előadást, amelyeken a magyarországi őskorkutatás legújabb eredményit közvetítette és tette ismertté. Szinte haláláig jelentetett meg tudományos munkákat a legelismertebb európai és magyarországi folyóiratokban, konferenciakötetekben, egyéb ki-

adványokban. Mindezek mellett tudományos munkásságában mindvégig kiemelt szerepet játszott a terepi munka. 1954-től, pályája kezdetétől egészen 2002-ig számos ásatás vezetője, résztvevője, végül tudományos tanácsadója volt. Nagy feltárási projektjei, mint Aszód, Berettyóújfalú-Herpály vagy Mezőkövesd-Mocsolyás, valódi „szellemi műhelyként” működtek, amelyek egyben interdiszciplináris kutatások helyszíneiként a régészhallgatók gyakorlati képzését is szolgálták. Ameddig ereje engedte, szakmai érdeklődése újabb és újabb feltárások meglátogatására készítette, hogy a legfrissebb eredményekről is naprakész információkkal rendelkezessen.

A régészet szeretete kitöltötte Kalicz Nándor egész életét, érdeklődése, munkakedve az utolsó pillanatig a régi maradt. Hatalmas tudása, látásmódja a kezdetektől fogva mindvégig segítette abban, hogy a régészeti forrásokat történetiségükben, rendszerekbe foglalva szemlélje. Munkásságának alapvetései hosszú időre meghatározták és határozzák meg ma is az újkör és rézkor kutatásának fő irányvonalát, alapjául szolgálva az újabb és újabb kérdésfelvetéseknek, amelyek a tudomány fejlődésével folyamatosan felmerülnek az őskorkutatásban. Szakmai elkötelezettsége mellett kedves, barátságos személyisége tette őt többünk Nándi bácsijává, aki baráti kávézással egybekötött beszélgetések alkalmával mindig kész volt egy-egy régészeti nyomozásra, ha új ötlettel vagy problémával fordultunk hozzá. Ugyanis nyugodt szívvel, gátlások nélkül megtehettük ezt, tudván, hogy segítő szándékában, jóindulatában mindenkor bízhatunk. Könyvtára valódi kincs volt, amelyből egy-egy új téma felmerülésekor örömmel, izgatottan hozta elő a számunkra kevésbé elérhető munkákat, különnyomatokat, legújabb szakirodalmat. Tapasztalatait, tudását így szinte észrevétlenül, baráti légkörben átadva régészemzedékek egész sora nőtt fel mellette. Kezüket soha nem engedte el, munkásságukat mindvégig figyelemmel kísérte, eredményeik megszületését hasznos és önzetlen tanácsaival segítette, amiért hálás köszönet illeti.

Igen nehéz lenne röviden megfogalmazni, mit jelentett és jelent ma is Kalicz Nándor, Nándi bácsi a régészettudomány és a régészettársadalom számára. Az azonban bizonyos: személyisége sem szakmai, sem emberi szempontból nem pótolható, elvesztése aligha gyógyuló, fájdalmas úrt hagy maga után. Műveiben örökké, szívünkben még nagyon sokáig velünk marad.

M. VIRÁG ZSUZSANNA

BÚCSÚZUNK DR. KALICZ NÁNDORTÓL, MAGYARORSZÁG EGYIK LEGSIKERESEBB ÓSKORI RÉGÉSZÉTŐL

(Elhangzott a Farkasréti temetőben 2017. május 15-én)

Utalva egyik népszerű könyvének címére most úgy is fogalmazhatnánk, hogy eltávozott s az övéihez költözött az „Agyag isten”...

1928. március 6. és 2017. április 15. két egyszerű dátum: dr. Kalicz Nándor életvének meghatározó pontjait jelölik a múltból a jövőbe mutató, minden halandót egységes léptékkal mérő szimbolikus időtengelyen. A dátumok alapján az is nyilvánvaló, hogy dr. Kalicz Nándor – sokunknak csak Nándi bá’ – élete majdnem négygenerációs időt ölelt fel, s ez a tény önmagában is kivételes helyet biztosít számára a hazai régészet kutatástörténeti összegzéseiben. Az általa megélt életpálya attól különösen tanulságos, hogy több nagy rendszerváltáson, mindent átformáló értékrend-krízisen keresztül vezetett, s ő mégis minden körülmények között képes volt megőrizni morális tartását, emberi hitelességét. Mindebben a konzekvens magatartásformában nyilvánvalóan nagy segítséget kapott a tarnabodi szülői ház egyszerű, de nagyon szigorú értékrendjétől. Ezt az egész életét meghatározó indítást, a vidék, a falu világát az utóbbi időkben oly gyakran idézte fel a közeli barátokkal folytatott beszélgetések során.

Azt is gyakran emlegette, hogy már gyermekkorában mennyire izgatták a faluja határában felfedezett régészeti leletek. További sorsát mélyen meghatározó esemény volt, hogy a Tarnabod környékén általa gyűjtött edénytöredékek helyszíni kivizsgálására a pesti régész-muzeológus hallgatót, Bóna Istvánt küldték ki a múzeumi hatóságok 1950-ben. A fiatal Kalicz Nándor tőle hallott először arról, hogy Budapesten milyen a régészeti oktatás, s egyáltalában mik a tudomány kutatási lehetőségei az országban. Ettől a találkozástól kezdve kettejük személyes kapcsolata meghatározó volt egész életpályájuk során. Végül is a szünni nem akaró vágy, a régi tárgyak iránti olthatatlan kíváncsiság vezette Kalicz Nándort az ELTE akkori Ósrégészeti Intézetébe 1950 őszén, egy félbehagyott mezőgazdász-képzést követően. Különös szerencséjére olyan tudósra, igazi emberi példát nyújtó szakmai vezetőre talált itt Banner János professzor személyében, aki a továbbiakban szinte minden lépését atyai gondoskodással támogatta. Ő volt az, aki a szakdolgozati témáját s később a doktori és kandidátusi disszertációinak kereteit is kijelölte, s e munkákat folyamatosan segítette. Banner János jóvoltából lett Kalicz Nándor a budapesti egyete-

men aspiráns ösztöndíjas 1958-tól. Különleges egymásra találás valósult meg Békés-Várdomb tanszéki ásatásán 1959–1960-ban, ahol Bóna István, a frissen kinevezett tanársegéd és Kalicz Nándor, az új aspiráns együtt irányította s fejezte be professzoruk korábbi helyszíni ásatásait. Közben körülöttük egyetemi hallgatók jelentős holdudvara alakult ki, akikből a hazai bronzkori kutatás nagy generációja s a magyarországi múzeumi életet megújító szövetség lett (Bándi Gábor, Kovács Tibor, Kemenczei Tibor, Kószegi Frigyes). Nem csoda, hogy Kalicz Nándor számára 1961-ben egyenes út vezetett az ELTE Régészeti Tanszékéről az MTA Régészeti Kutatócsoportjába, ahol életének további tudományos munkáját haláláig töretlenül és mindig megszállott lelkesedéssel folytatta.

Az ország e régészeti csúcspontjában minden munkatárs tapasztalhatta, hogy a régészet Kalicz Nándor számára tényleg nem munka, hanem boldogságos szenvedély, a mindennapi öröme kimeríthetetlen forrása. Talán az olthatatlan kíváncsiság magyarázza azt a tulajdonságát, hogy egy-egy hirtelen előkerült izgalmas régészeti leletegyüttes szinte rabul ejtette lelkét, s az illetékes lelőhelyen aztán azonnal ázni szeretett volna. Ez az istenadta „vadászösztön” eredményezte sok-sok olyan lelőhely feltárását, mint például Ózd-Center, Aszód-Papi földek vagy Méhtelek, amelyek mára szimbolikus jelentőségre tettek szert az európai őskorkutatásban. Ugyanakkor halálával számos kisebb-nagyobb ásatás befejező munkáját, feldolgozását hagyta ránk a végső publikáció felelősségével.

Kalicz Nándor egyéni képességeit az minősíti, hogy a II. világháború után újjáalakuló magyar régészet szakmailag hiteles, országosan népszerű személyiségévé tudta magát felküzdeni, és az 1960-as, 70-es évek politikai, egzisztenciális nehézségei ellenére kutatásainak hatóköre, vizsgálatainak kontextusa átlépte a szűkebben vett Kárpát-medence kulturális értelmezési tartományát. A 20. század második felének feszültségekkel terhes politikai környezetében a mai európai léptékű megítélés egyáltalában nem volt a mindennapok tudományos gyakorlatának része. Az akkori megosztott világban Kalicz Nándor csodálatra méltó szakmai kapcsolatrendszer hozott létre, s ennek támpontjait a vezető szerepet játszó európai ősrégészek személyes barátsága fémjellezte. A sok-sok felmerülő név közül Bernard

Hänselt, a berlini Freie Universität professzorát kell kiemelnem, aki a Kalicz Nándor iránti elkötelezettségtől, szeretettől vezérelve gyermekének a Nándor nevet választotta. Amikor 2008-ban az ELTE Régészettudományi Intézetében Kalicz Nándor 80. születésnapját szűk körben ünnepeltük, akkor kortársainak képviselői közül még kilencen voltak jelen Európa négy országából. Ezek a szakemberek a „vasfüggöny” időszakában az őskor különböző problémaköreiből nemzetközi konferenciák sorát rendezték Európa keleti és nyugati blokkjának városaiban, s így a politikai felszín alatt a határokon átívelő, kölcsönös bizalmon nyugvó partneri viszonyrendszert hoztak létre. Kalicz Nándor emberi minősége abban a hozzáállásban nyilvánult meg, hogy a fiatal hazai régészek kezdő lépéseit támogatva gyakran használta külföldi kapcsolatait egy-egy kutatási ösztöndíj, pályázat sikeres megvalósulásához vagy éppen külföldi tanulmányutak támogatásához.

Saját bevallása szerint Kalicz Nándor életének legboldogabb pillanata az volt, amikor 1962-ben feleségül vehette Schreiber Rózst, akit már az egyetem falai között is csendes áhítattal és az elérhetetlenség bánatával csodált. Házasságuk harmonikus háttérrel nyújtott egy boldog családi élethez, amelyben természetesen mindenkor fontos szerepet játszott a régészet, a múzeumi környezet. Közösén számos jelentős feltárást végeztek, s ezek eredményeit több együtt jegyzett tanulmányban tették közzé. Életük nagy szomorúsága az volt, hogy nem lehetett gyermekük. Ez a körülmény aztán csak szorosabbra fűzte a közöttük lévő szeretetteljes kapcsolatot. Sokan voltunk tanúi annak a fájdalomnak, amit Nándornak át kellett élnie 2001-ben, amikor felesége, Rózsa hosszú szenvedés után meghalt. Az utóbbi időkben Nándi bá' oly sokszor elmondta, hogy halála után Rózzával közös sírban szeretne végső nyughelyet találni. Már nem tudott önállóan mozogni, amikor a halottak napján a temetőbe vitte és Rózsa sírhelye mellett fényképeztette le magát. A fénykép megörökítette ezt az alkalmat... s a boldog mosolyt az arcán. Ezzel a szimbolikus eseménnyel szinte előkészítve látta a mostani szertartásnak a számára megnyugtató beteljesülését.

Személyes búcsúm Kalicz Nándortól különösen nehéz, mert emberi, szakmai kapcsolatunk rendkívül szoros volt, s gyökerei messzire nyúlnak a múltba. Ámuló kisdíákként már 1960–61-ben igyekeztem annyi időt tölteni az Aszód-Papi földeken folyó próbaásatásain, amennyit csak lehetett, mert e kőkori lelőhely szélén laktam. Később, gimnazista koromban a feltárások aktív

részvevője lehettem, s ez nagy bizalom volt Nándi bá'-tól. Bennem valószínűleg ugyanazt a lelkes vidéki fiút látta, aki nagyon hasonlított az ő gyerekkori énjéhez. A vele folytatott beszélgetések hatására érlelődött meg bennem az elhatározás, hogy régész legyek. Aztán régészhallgatóként Kalicz Nándor és Makkay János, a nagy szerzőpáros szinte majdnem minden feltárással dolgozhattam, és sokat meríthettem az ő szellemi közelségükből az 1970-es években. Végzett régészként Nándi bá'-val egyre több kutatásban vehettem részt, s számos közös publikációnk jelent meg. Mindezek háttérében igazán családias viszony, szinte atya-fiú kapcsolat alakult ki közöttünk. Ezek a bensőséges szálak még inkább megerősödtek 1981-től, amikor az ELTE Régészeti Tanszékére kerültem. Időközben ő egyre több fiatal régésznek nyújtott segítséget szakdolgozati, doktori témák kidolgozásában, így az egyetemi őskoros képzésben is meghatározó szerepet vállalt. Megalakult Doktori Iskolánk egyik alapító tagja lett. Kettős intézményi kötődését mi sem fejezte ki jobban, mint az, hogy karácsonyként az MTA Régészeti Intézetének ünnepségéről rohanva jött le a Várból a Múzeum körútra, hogy jelen lehessennálunk, az ELTE Régészettudományi Intézetének rendezvényén.

Lehetőségeinkhez képest igyekeztünk meghálálni az ő szellemi jelenlétét az egyetemen, s öröm volt hozzájárulni a 75. születésnapjára összeállított, külföldi régészek által is jegyzett emlékkötet kiadásához. Jó érzés volt, hogy sikerült megszabadítani Nándort egy gyötrő lelki teherrel is, és a L'Harmattan kiadóval megjelentettük a feleségével közösen megírt és Berlinben több évig elfekvő, európai jelentőségű publikációját a Békásmegyeri temetőről. Mindemellett Nándor boldogan élvezhette a hozzá különösen ragaszkodó 10–15 tanítvány, barát figyelmes gondoskodását, s későbbi betegsége alatt a személyre szólóan szervezett látogatások különleges pillanatait. Nehéz élethelyzetei ellenére is mindig öröm csillogott a szemében, amikor a születésnap ünnepségeken tortával, pezsgővel vettük körül szűk lakásában. Legutóbb, március 4-én aggódva láttuk, hogy tekintetében már nem a régi mosolygós elevenség látszik, és egyre gyakrabban hozza szóba az elmúlást. Rostás Tibor a hétköznapi gondjait a legmesszebbmenőig igyekezett levenni válláról, s teljesíteni kívánságait a legutolsó pillanatig.

Aztán dr. Kalicz Nándor húsvét szombatján csendesen elment, s magunkra hagyott bennünket. Halálával tanácsadó, segítőkész ötletadó nélkül maradtunk, fájdalmas hiányát nagyon nehéz lesz feldolgozni.

A tudományban és a szoros baráti kapcsolatban közösen megélt közel 45 év kitörölhetetlen emlékként él bennem. Határozottan érzem, hogy kritikus tudományszemlélete, a részletekbe mérően gondos munkamódszere meghatározó erőterként itt van velem, és továbbra is ható tényezőként irányítja jövőbeli régészeti munkámat.

Köszönöm a rám hagyott örökséget – és az elvégzendő feladatokat is.

Nándi bá', sokak nevében kívánom, hogy találj megnyugvást Rózsa mellett az örökkévalóság birodalmában, és soha többé ne engedjétek el egymás kezét!

RACZKY PÁL

MESTERHÁZY-ÁCS ZSÓFIA (1983–2017)

Szomorú szívvel kell búcsúznunk a hosszú és súlyos betegség után elhunyt Mesterházy-Ács Zsófiától, aki még utolsó éveiben is rendíthetetlen optimizmussal és bátorsággal állta az újabb és újabb kihívásokat.

Az Óbudai Gimnáziumban 2001-ben szerzett érettségije után az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának történelem szakán kezdte meg felsőfokú tanulmányait, majd 2003-ban régészet szakra is felvételt nyert. 2008-ban először történelem szakon szerzett diplomát dr. Várkonyi Gábor témavezetése mellett „Kemény János politikai pályafutása” című, bőséges levéltári adatfeldolgozást tartalmazó szakdolgozatával. Még ugyanebben az évben történelem szakos tanári képesítést is szerzett. A régészetet 2009-ben zárta jeles minősítéssel középkori és népvándorlás kori szakirányon; „A sárospataki plébániatemplom és temetője” című diplomamunkája egyúttal kijelölte fő kutatási területét, a késő középkori templomok és temetők kutatását.

Egyetemi évei alatt a kötelező tanácsadásokat messze túlteljesítve járta végig a régészeti „szamárlétrát” főként Visegrádon Kováts István, Buzás Gergely, Gróf Péter, Mészáros Orsolya és Laszlovszky József ásatásain. A ferences kolostor, az üveghuta, a Fellegvár, az Ágasház és a Rév utcai feltárások aktív és tevékeny résztvevőjeként kötött jó barátságot a lapáttal, csákánnyal és talicskával, így nem is jelentett semmilyen problémát a későbbiekben ásatásvezető régészként, ha nyesni kellett, egy gödör alját rendesen megkeresni, vagy beállni „köböltni”.

A Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat-hoz a megalakulásakor, 2008-ban csatlakozott, a névváltozások ellenére ez mindvégig a munkahelye maradt. Szerződésének aláírása után már ritkán látott kolléga volt a Dugovics Titusz téren, mert azonnal a M6-os autópálya megelőző feltárásán vett részt az M6-TO-18, Paks-Cseresznyés

lelőhelyen. Hargitai András ásatásvezető mellett Dávid Áronnal irányították az itt előkerült késő középkori templom és teljes temetőjének, valamint a településrészletnek a feltárását.

A majdnem egy évig tartó, szinte folyamatos kutatás után a nyár már Pécsen találta, ahol a Széchenyi téren, a múzeum épülete előtt az Európa Kulturális Fővárosa projekt kapcsán vezetett ásatást. Emberi kvalitásait mutatja, hogy az ekkor felsőbb szinten, az egyes intézmények között feszülő ellentétek árnyékában teljes egyetértésben tudott dolgozni a múzeumi kollégákkal. Pécsi munkája a Budai-kapu közművekkel szabadalt területén vezetett rövid, hitelesítő ásatással ért véget. Alaposságát és felkészültségét jelzi, hogy az M30-as ládából, kiselejtezett üveglapokból és egy kölcsönzött lámpából rögtönzött „átvilágító asztalon” éjszakába nyúlóan és a rá jellemző lelkesedéssel vizsgálta a rétegtani viszonyokat az aznapi felszínrajzok segítségével.

Ezt követően kapcsolódott be a Perkáta-Nyúldúlón folyó feltárások irányításába, melynek során elsősorban a temetőkomplexum területén dolgozott. Az elhúzódó feltárás során kamatoztatta kutatási témájában szerzett jártasságát, aminek számtalan sírleíró lap a bizonyítéka. Munkáltatójának változó jogi helyzete az elkövetkező időkben lehetőséget adott korábbi dokumentációinak rendezésére, felülvizsgálatára és a tudományos feldolgozás megkezdésére.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 2012-ben megkezdett doktori képzésben témája a Paks-Cseresznyésen előkerült középkori temető feldolgozása volt. A gyermekével otthon töltött évek idején az első teljesen feltárt hazai késő középkori temető elemzését folytatta, kutatásával a záróbeszámolóig jutott. Összegzésében a templom építéstörténetének és a közelben lévő ipari létesítmények (mészégető, tégláégető) kapcsolatát és párhuzamait vizsgálta.

Munkahelyére visszatérve a leletanyagok rendezése és restaurálásuk koordinálása mellett érem- és fémtárgyak leltározását és ERD-k írását végezte. 2017 nyarán és őszén, romló egészségi állapotának idején is számos esetben segítette ki kollégáit egyszerűsített ERD-k megírásával – immáron távmunkában.

Munkáinak alapossága és részletekbe menő pontossága azonban csak hozzájárult ahhoz, hogy intézményének megbecsült munkatársává

vált. Jelleméből fakadóan nagy figyelmet fordított arra is, hogy munkahelyén olyan közösséget teremtsen, amelynek tagjai egymással törődve végzik feladataikat. Ez tette szakmai erényein túl még inkább elismert, közkedvelt szakemberré. Sokféle értékére, veszteségünkre leginkább a tetemesen résztvevők csendes tömege és sorfala mutatott rá.

MESTERHÁZY GÁBOR